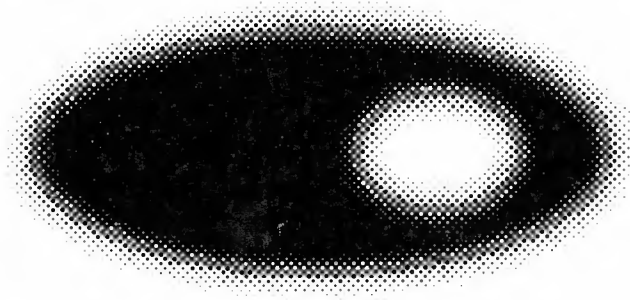

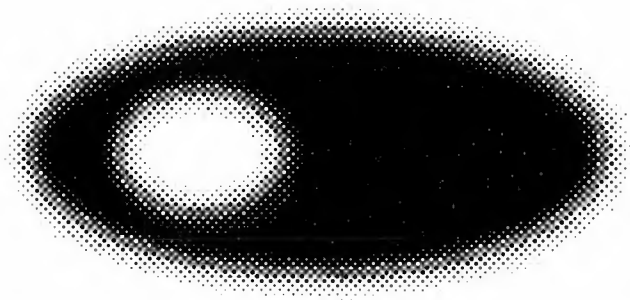
Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

BELEIDSPLAN

1997-2000

BOEKMAN*stichting*

StuDiecentrum voor kunst, cultuur en beleid

Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
telefoon bibliotheek 020-624 37 39

De uitleentermijn bedraagt 4 weken. Mits tijdig aangevraagd is verlenging met 4 weken mogelijk, tenzij de publikatie inmiddels is gereserveerd.

De uitleentermijn is verstreken op:

07 JAN. 1987

18 FEB. 1987

2001 KON 4 2

21 APR. 1998

: 061.22: y.05: 62: y6: (492.621): (060.57): "1997/2000": = 10:

Vormgevingsinstituut

96-549

Netherlands Design Institute

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

BELEIDSPLAN

1997-2000

21 DECEMBER 1995

Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

INHOUD

1 INLEIDING	.
Nieuwe media	3
Overheidsbeleid	4
Integratie	5
2 DOEL EN ONTWIKKELING	
Doelstelling en werkwijze	7
Context	11
Programma's	12
Thema's	14
Bijzondere projecten	18
3 GEREEDSCHAPPEN	
Kennisverspreiding	19
Informatie	20
Promotie	21
Coördinatie	22
4 OVERIGE AANDACHTSGEBIEDEN	
Deskundigheidsbevordering	23
Opdrachtenbeleid	23
Ondersteuning lagere overheden	24
Relatie met het beroepsonderwijs	25
5 ORGANISATIE	
Bestuur	26
Personeel	26
Externe relaties	28
6 FINANCIERING	
Ministerie van OCenW	29
Gemeente Amsterdam	30
Overige inkomsten	31

1 INLEIDING

Tijdens de periode van het Kunstenplan 1993-1996 werd het Vormgevingsinstituut opgericht als een onafhankelijke, door het ministerie van WVC gesubsidieerde stichting. Basis daarvoor was de 'Brief over het vormgevingsbeleid' die in mei 1992 door de Tweede Kamer werd goedgekeurd en die voorzag in de oprichting van een instituut dat zich bezig ging houden met het brede terrein van de vormgeving.

Het kader waarin het Vormgevingsinstituut sinds 1993 functioneert, wordt aangegeven door de Nota Cultuurbeleid, 'Investeren in cultuur'. Ten aanzien van de vormgeving ligt prioriteit bij 'het scheppen van zodanige voorwaarden, dat de vormgevingskwaliteit van het aanbod wordt verhoogd; het stimuleren van de vraag naar en de belangstelling voor goed vormgegeven producten; het bevorderen van discussie over vormgeving en ontwerpen op een hoog niveau.' Die doelstelling is bij de oprichting van het Vormgevingsinstituut statutair vastgelegd.

In het Beleidsplan 1994-1996 (publicatie 14 december 1993) zijn de taken verbonden met drie programma's: 2D, 3D en 4D, waarbinnen projecten worden ondernomen. Het scheppen van kwaliteitsverhogende omstandigheden en het stimuleren van belangstelling en discussie worden gezien in het licht van de toekomstige ontwikkeling en de cultureel-maatschappelijke effecten van vormgeving. De culturele betekenis van vormgeving wordt op deze manier versterkt.

Welke veranderingen staan ontwerpers en producenten te wachten? Hoe kunnen zij op de nieuwe uitdagingen worden voorbereid? En welke bijdrage kan vormgeving leveren aan de culturele en economische vitaliteit van de samenleving? Die vragen sturen de discussie, ze zijn in belangrijke mate bepalend voor de te verwachten vraag naar het werk van vormgevers en houden rechtstreeks verband met de kwaliteit van hun vakmanschap.

Het voormalig Museum Fodor is vanaf de officiële opening op 15 juni 1994 in gebruik als huisvesting van het Vormgevingsinstituut en biedt een internationaal ontmoetingspunt voor partijen uit de wereld van de cultuur, de vormgeving, het bedrijfsleven en de media. Zij treffen elkaar in gesprekken, workshops, presentaties, conferenties, discussies en lezingen. Over 1994 vermeldt het Jaarverslag ongeveer 50 activiteiten – van een lezingenreeks of een

tentoonstelling tot en met publieke manifestaties in het kader van een centraal thema van het Instituut – waarin de genoemde taken tot uitdrukking komen. Voor 1995 en '96 valt dat aantal zeker niet lager uit.

Gaandeweg heeft het Vormgevingsinstituut een eigenzinnig model ontwikkeld. Het Instituut zoekt uitdrukkelijk een multidisciplinaire benadering, concentreert zich op vraagstukken die met de toekomst van het ontwerpen te maken hebben, probeert in workshops agenda's op te stellen voor ontwerpers, marktpartijen en beleidsmakers en betreft een brede groep belangstellenden binnen en buiten Nederland bij de verspreiding van de resultaten. De meerwaarde van die werkwijze ligt zowel in het tijdig signaleren en interpreteren van verandering, als in het enthousiasmeren van zoveel mogelijk verschillende partners om gezamenlijk na te denken over de consequenties daarvan. Als klein instituut zijn wij afhankelijk van dit sneeuwbaaleffect.

NIEUWE MEDIA

Bij de formulering van de programma's, de belangrijkste thema's en projecten waarin die thema's worden uitgewerkt, kijkt het Instituut vooral naar nieuwe uitdagingen voor de vormgeving. De eerste Doors of Perception conferentie (november 1993) over de betekenis van vormgeving in de nieuwe media, bevestigde bijvoorbeeld het belang van de interactieve vormgeving (4D) voor het vakgebied. Twee jaar en twee conferenties later is duidelijk dat Doors of Perception een ontwikkeling heeft aangeboord die ook in de nationale discussie over de elektronische snelweg een belangrijke plaats inneemt. Voor ontwerpers is een gebied gesignaleerd waarin zij een beslissende invloed kunnen uitoefenen als het gaat om de kwaliteitsverhoging van het aanbod. Voor de overheid en het bedrijfsleven is een houvast gecreëerd in het denken over de toegevoegde waarde van informatietechnologie in maatschappelijke, culturele en economische processen. Die voortrekkerspositie kiezen wij ook de komende jaren.

De krachtenbundeling in het zogenaamde 'Virtueel Platform' (Nieuwe Media in de Kunst en Cultuur) voorziet in nieuwe voorstellen aan de overheid. Door die voorstellen in onderling overleg te ontwikkelen, ontstaat samenhang tussen de verschillende gezichtspunten. Het Vormgevingsinstituut werkt in dit verband samen met de Maatschappij voor Oude en Nieuwe Media, De Balie, Paradiso, Montevideo, V2 en STEIM (zie 'Van Dada tot data. Beleidsplan van het Virtueel Platform').

OVERHEIDSBELEID

Op 21 juni 1995 publiceerden de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Economische Zaken en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de gezamenlijke nota 'Kennis in Beweging. Over kennis en kunde in de Nederlandse economie'. Om de kennisintensiteit van de Nederlandse economie op te voeren stellen zij verschillende maatregelen voor, waarin een belangrijke nadruk wordt gelegd bij 'de kwaliteit van de informatie-infrastructuur'. De inbreng van ontwerpers blijft in dit verband onderbelicht, maar het is vanuit de visie van het Vormgevingsinstituut onmiskenbaar dat 'Kennis in Beweging' een brug slaat tussen technologie, kennis, productie en dienstverlening die zonder de intermediaire inbreng van ontwerpers ondenkbaar is.

Door projecten te richten op de toekomstige rol van ontwerpers, gebieden te zoeken waarin vormgevers een nieuwe benadering en dus een nieuwe kwaliteit kunnen introduceren en ook te kijken naar het maatschappelijk belang van die inbreng, heeft het Instituut een 'verkennende' positie gekozen. Het Vormgevingsinstituut wil kleine interventies plegen die grote consequenties kunnen hebben doordat zeer uiteenlopende belanghebbenden met de resultaten worden geconfronteerd.

Dat gebeurt door specialisten met andersoortige specialisten in aanraking te brengen, onverwachte verbindingen te leggen met partners binnen en buiten de ontwerpwereld; niet als plezierige vrijetijdsbesteding, maar uit noodzaak. Zoals 'Kennis in Beweging' stelt: "Een economie die op het terrein van kennis en kunde onvoldoende presteert, komt zichzelf tegen. Niet vandaag, misschien niet morgen. De afrekening is onvermijdelijk en komt, gezien de versnelling in de mondiale technologische ontwikkelingen, sneller dan in het verleden." In dit Beleidsplan zijn de uitgangspunten en aanbevelingen van deze nota een belangrijke leidraad.

Inmiddels publiceerde de gemeente Amsterdam 'Amsterdam als Kunstenstad' en schreef de Staatssecretaris van Cultuur 'Pantser of ruggegraat. Uitgangspunten voor cultuurbeleid' (Brief aan de Tweede Kamer, d.d. 13 juli 1995). Beide notities bevatten een aantal uitgangspunten voor het cultuurbeleid die voor het functioneren van de vormgevingswereld van grote betekenis zijn.

'Pantser of ruggegraat' belicht in een pleidooi voor een open, receptief cultuurbeleid onder meer de verbinding die de Staatssecretaris zoekt met beleidsterreinen van andere

departementen (Buitenlandse Zaken; Sociale Zaken; Volksgezondheid, Welzijn en Sport; Volkshuishuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu en Economische Zaken). Die positiebepaling sluit goed aan bij de gedachten die het Vormgevingsinstituut over zijn eigen functioneren heeft. (In hoofdstuk 2 wordt nadere invulling gegeven aan de ideeën van het Instituut over zo'n samenwerking.)

Niet in 'culturele isolatie', maar door een bewust gezochte samenhang met sociale, ecologische, technologische en economische vraagstukken krijgt vormgeving zijn ware gedaante. Dan ook zal de waarde van het ontwerp tot buiten de eigen culturele kring doordringen; en zal blijken dat aandacht voor vormgeving geen bijdrage is aan het onderscheidend vermogen van de enkele ingewijde, maar aan de kwaliteit van de cultuur en daarmee aan de evenwichtigheid van een complete samenleving. In dat uitgangspunt ziet het Vormgevingsinstituut een onmisbare basis voor zijn opereren.

'Pantser of ruggegraat' benadrukt verder het belang van de positie van Nederland als internationale vrijhaven; het cultureel belang van de stad; een aansluiting bij de cultuur van jongeren en migranten; de betekenis van verkenners en onderzoekers en de consequenties van de informatierevolutie. In het kader van de programma's en thema's van het Instituut komen al deze elementen van het cultuurbeleid hieronder aan de orde – niet als geforceerd antwoord op de 'Uitgangspunten', maar omdat ze een cruciale plaats innemen in de visie van het Vormgevingsinstituut.

INTEGRATIE

Het Vormgevingsinstituut is een jonge organisatie. Het gebrek aan 'geschiedenis' laat enige flexibiliteit toe die essentieel is voor zijn functioneren. Staatssecretaris Nuis wil binnen de meerjarige subsidiesystematiek ruimte laten voor tussentijdse reactie op 'de dynamiek van de kunsten'. Die noodzaak onderschrijven wij. Voor het Vormgevingsinstituut is de dynamiek van cultuur en economie een motief om gevoelig te blijven voor accentverschuivingen, die kunnen resulteren in het stellen van nieuwe thema's of het zoeken van een ander type samenwerkingspartners. Op die manier blijft de gewenste openheid behouden, zonder fundamenteel af te wijken van de uitgezette lijn. Evaluatie van het gevoerde beleid leidde tot de vaststelling dat het Instituut behoefte had aan een scherpere omschrijving van die lijn. Thema's en aandachtsgebieden die in de

afgelopen jaren als afzonderlijke delen waren behandeld, en misschien daardoor haast willekeurig gekozen leken, moeten in samenhang worden aangepakt. Dit beleidsplan trekt consequenties uit de inhoudelijk keuzes die al in de voorgaande periode werden gemaakt.

Van een dienstverlenende, aanvankelijk reactieve organisatie is het Vormgevingsinstituut vrij snel geëvolueerd naar een projectgerichte, initiërende aanpak. Het geeft op een wat ongebruikelijke manier invulling aan de taken die in 1992 voor het Instituut werden voorzien: kennisverspreiding, informatieverstrekking, promotie, coördinatie en platformfunctie.

In de navolgende hoofdstukken wordt aangegeven hoe die functies geïntegreerd zijn in de projectorganisatie. De plannen voor de periode na 1996 zijn in belangrijke mate gestuurd door evaluatie van het functioneren tot en met 1995. Die twee elementen zijn hier niet als gescheiden eenheden gepresenteerd. Waar nodig ondersteunt een terugblik de beleidsvoornemens voor de laatste jaren van deze eeuw.

2 DOEL EN ONTWIKKELING

DOELSTELLING EN WERKWIJZE

“Het Vormgevingsinstituut is tegelijk een denktank en een productiebedrijf waarin kennis wordt verzameld over nieuwe manieren waarop vormgeving bij kan dragen aan de culturele en economische vitaliteit van de maatschappij. Het Instituut ontwikkelt toekomstscenario's en zet onderzoeksprojecten op om deze scenario's te testen.”

De producten van het Instituut zijn ideeën, kennis, projecten en relaties die bedrijven, vormgevers, instellingen, overheden en onderzoekers helpen bij het vergroten van hun vermogen tot vernieuwing.

In het Activiteitenverslag over 1993 en 1994 (publikatie 1 maart 1995) werd deze typering van het Instituut gekoppeld aan een beschouwing over de concrete resultaten van twee jaar werk. Vaak werden projecten mede ondernomen om de uitgangspunten van het beleid te verifiëren, de interne organisatie te structureren en de communicatiekanalen te ontwikkelen die nodig zijn om opgedane inzichten te verspreiden.

De komende vier jaar kan profijt worden getrokken uit het effect van de ondernomen activiteiten. Niet door pas-op-de-plaats te maken, maar door bewust te kiezen voor een nieuwe sprong, zowel naar de aard als de intensiteit van projecten. Hun inhoud zal moeten winnen aan gewicht en reikwijdte. Uitgangspunt daarbij is dat het Instituut niet wenst te groeien om de groei. Juist omdat de omgeving waarin het Vormgevingsinstituut opereert op dit moment zo onvoorspelbaar is – productie, distributie, consumptie en ook het ontwerpen zelf ondergaan fundamentele veranderingen – is het van groot belang dat wij die omgeving begrijpen en in projecten analyseren. Het is de taak van het Instituut de gevolgen in kaart te brengen, zodat ontwerpers en andere bij vormgeving betrokken partijen tijdig worden geconfronteerd met vragen die voor hun functioneren in de komende jaren van betekenis zijn.

Op basis van een dienstverlenende functie – de vakwereld en geïnteresseerden worden immers geïnformeerd over wezenlijke verschuivingen in hun omgeving – ontstaat aldus een projectgerichte organisatie.

De belangrijkste taken zijn:

- *het ontwikkelen van een inhoudelijke agenda door verdieping en vernieuwing;*
- *het sturen van een gezamenlijk leerproces met de betrokken partijen;*
- *het ontwikkelen van nieuwe relaties tussen vormgeving en maatschappij.*

Daartoe moeten specialisten uit verschillende disciplines bijeen worden gebracht die belangstelling hebben voor het gestelde thema, maar die in de gebruikelijke structuur slechts binnen hun eigen wereld functioneren. Hun gesprekken zijn de eerste stap in het sociale proces van innovatie, zoals de voorbereiding van Doors of Perception 3 (7-11 november 1995) bewees. In dat geval blijkt ook de kracht van het ontmoetingspunt Nederland, waarbij de export van Nederlandse cultuur gestalte krijgt via het tijdelijk 'invoeren' van belangrijke buitenlandse personen. Vanuit verschillende landen binnen en buiten de Europese Unie komen de genodigden voor werksessies naar Amsterdam. Zij dragen hun kennis bij aan de omschrijving van het thema 'Info-Eco' en gebruiken het verblijf in de stad om nieuwe contacten aan te boren, galeries te bezoeken of te overleggen met uitgevers en journalisten.

De openheid van die culturele omgeving inspireert. Veel bezoekers blijken de Amsterdamse context te ervaren als een broedplaats voor nieuwe culturele prioriteiten. De informele cultuur in de Westergasfabriek en de Graansilo betekent een belangrijke aanvulling op de uitgeverij, het Stedelijk Museum en het galeriecircuit. De resultaten van het verblijf beïnvloeden later weer de discussie die in India of Duitsland wordt gevoerd.

Aangezien de grote projecten van het Vormgevingsinstituut een structuur hebben waarin dergelijke internationale ontmoetingen op de agenda staan, is deze vorm van kennisverspreiding een terugkerend verschijnsel.

Drie opeenvolgende stadia kenmerken de formulering van thema's en projecten:

Scenariovorming

Het proces waarin een onderwerp wordt vastgesteld en besproken. Dat gebeurt niet door uitsluitend eigen intuïties te volgen, maar door vergelijking van prioriteiten die op verschillende plaatsen tegelijk opdoemen en die met elkaar in verband kunnen worden gebracht. Voor het Instituut belangrijke thema's als 'vergrijzing' en 'duurzame ontwikkeling' zijn niet onze exclusieve preoccupatie. Ze hebben een duidelijke plaats op de

nationale en internationale beleidsagenda's. Doel is met interessante gesprekspartners gezamenlijk vragen te poneren die een nieuwe opgave stellen aan de vormgeving.

Een scenario is een middel om orde te brengen in de ideeën over toekomstige ontwikkelingen. Scenario's dragen bij aan de kwaliteit van de ideevorming. Het proces van formuleren van dergelijke ontwerpscenario's is in hoge mate interactief, intensief en creatief. Belangrijk is dat zo op een uitstekende manier gebruik wordt gemaakt van de vaardigheden van ontwerpers. Hun vermogen om te plannen en te visualiseren brengt samenhang in het verhaal, terwijl de situatie uitnodigt tot interdisciplinaire samenwerking.

Workshops, conferenties, websites

Workshops onderzoeken de consequenties van die scenario's voor de ontwerpwereld. Op alle niveaus voltrekt het leren zich bij uitstek via menselijke uitwisseling: door rechtstreekse contacten, maar ook met verschillende middelen die in het normale onderwijs nauwelijks aan de orde komen, zoals online verbindingen en 'leren op afstand'. Toegenomen ervaring in de organisatie en begeleiding van dergelijke manifestaties maakt het ons mogelijk een werkelijk creatief proces te volgen.

In de workshops gaat het om concepten, vaardigheden en verbindingen: concepten die uitdagen tot andere manieren van denken over toekomstige problemen; vaardigheden die een nieuwe manier van werken mogelijk maken; en verbindingen met tot dan toe onbekende partners bij dat werk.

Operationalisatie

Verzamelen van partners rond het thema, projecten creëren en de bevindingen van die projecten verspreiden. De kennisverspreiding krijgt bijzondere aandacht en ontwerpers hebben daarin een belangrijke functie.

Veel beleidsproblemen, zoals werkloosheid, vergrijzing en ecologische ontwikkelingen, hebben meerdere dimensies. De meeste instituties van wie wij een oplossing verwachten – overheid, wetenschap, onderwijs – komen niet aan al die dimensies toe. Ontwerpers hebben het vermogen om deze problemen om te vormen tot ideeën en die gestalte te geven. Zij leveren daarmee niet de oplossing, maar maken het ook niet-ingewijden mogelijk aan oplossingen te werken.

Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

Via oude en nieuwe media worden de bevindingen van een project wereldkundig gemaakt. Ze fungeren als voorbeelden in gesprekken met tentoonstellingsmakers, journalisten, vormgevers, overheden of geïnteresseerde bedrijven. Kennis wordt immers in hoge mate door mensen verspreid. Mede daarom zoekt het Instituut actief naar samenwerking. Door kennis te delen wordt die voor anderen hanteerbaar. In de eerste twee jaar van ons bestaan leverde dat co-producties op met ongeveer vierhonderd instanties en privé-personen, een lijst die dagelijks groeit.

Het Vormgevingsinstituut schept een omgeving waarin deze processen een 'huis' vinden. Het kent zelf de antwoorden niet en wil die zeker niet opleggen. Een passender rol is die van katalysator en culturele accelerator. De gang van scenario naar project zal verschillende betrokkenen tot actie aanzetten. Zij worden immers gaandeweg de kennisdragers.

Resultaat van deze werkwijze moet een verdieping zijn van het kennisniveau in de Nederlandse ontwerpgemeenschap, een signaal en een oproep tot samenwerking aan bedrijven en overheden, een aansporing aan het onderwijs om dergelijke thema's ook te betrekken in de opleiding van ontwerpers-in-spé.

Door ingang te zoeken bij de werkplaatsen (zoals het Europees Keramisch Werkcentrum en de Jan van Eyck Academie), de initiële opleidingen aan verschillende academies en de Tweede Fase kan een wisselwerking met het kunstonderwijs worden versterkt. De gecontinueerde krachtenbundeling bij het jaarlijkse project Young Industrial Designers van het Sandberg Instituut geeft een goede indicatie van de mogelijkheden op dit gebied. In 1996 gaat het hele project – waarin een actieve betrokkenheid van meerdere Europese ondernemingen is gezocht en gevonden – over de belangrijkste ontwerpvragestukken voor de komende vijf jaar.

Het Vormgevingsinstituut zal zich niet snel tot een puur publieksinstituut ontwikkelen. Doordat het bij de grote thema's gaat om kwesties die de traditionele grenzen van de vormgeving te buiten gaan, doet zich wel de mogelijkheid voor anderen dan louter 'designfreaks' voor het onderwerp te interesseren. In de afgelopen jaren is dat overigens niet zonder meer eenvoudig gebleken: nieuwe contacten zijn soms huiverig over initiatieven waarbij vormgeving de invalshoek is, terwijl de vanzelfsprekende partners van

Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

het Instituut zich niet altijd herkennen in de vraagstelling. Vooral sommige beroepsverenigingen hebben blijk gegeven van hun probleem met deze benadering: met name voor beoefenaars van de vrije vormgeving is de alledaagse problematiek een andere. In thema's als 'Skill' en 'Ontwerpen voor Ouderen' (zie Verbindende Thema's) moet in de komende periode aansluiting met hun inzichten en vaardigheden worden gevonden.

CONTEXT

De context waarin het Vormgevingsinstituut begon te functioneren, werd vanzelfsprekend gevormd door de Nederlandse ontwerpgemeenschap en de culturele instellingen die daaraan verwant zijn: musea, galeries, beroepsverenigingen en opleidingen. In het verlengde daarvan – en deels in reactie daarop – opereren de uitgevers en redacteurs van tijdschriften, boeken en audiovisuele producties. Coördinatie in dit brede aanbod werd door de overheid als een belangrijke functie aangemerkt.

Door regelmatig overleg met beroepsbeoefenaren, conservatoren, redacteurs, galeriehouders en programmamakers probeert het Instituut deze coördinerende taak in te vullen. Om gestalte te kunnen geven aan het initiërende proces dat hiervoor is beschreven, leggen wij binnen en buiten Nederland ook contacten die niet direct met vormgeving geassocieerd zijn. Overleg met beleidsmakers en onderzoeksinstituten en marktpartijen is daarbij even belangrijk als afstemming met het beroepsveld.

Naar verwacht zal de context in de komende jaren worden gevormd door een forum van verschillende betrokkenen – van lagere overheden tot ecologen, en van ontwerpers tot uitgevers. Gezien de snelle veranderingen zal het Instituut die context voortdurend moeten evalueren om op tijd nieuwe partners te identificeren die voor de vormgevingswereld van belang zijn.

De ervaring leert dat de unieke positie van Nederland en de toegenomen bekendheid met de activiteiten van het Vormgevingsinstituut mogelijkheden bieden om geïnteresseerde partijen vanuit andere landen en andere culturen bij de activiteiten te betrekken. Dat spiegelt zich in de toegenomen belangstelling voor Nederlandse vormgeving in het buitenland.

Het Vormgevingsinstituut werkte in 1995 mee aan presentaties in onder meer Japan, Duitsland, België en de Verenigde Staten. De inrichting van een Dutch Design Café in het Newyorkse Museum of Modern Art, kwam tot stand na actieve bemiddeling van het

Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

Nederlands consulaat-generaal. Het Vormgevingsinstituut trad op als opdrachtgever voor deze unieke presentatie van Nederlandse hedendaagse interieurontwerpen en affiches, daarbij financieel gesteund door de overheid, bedrijven en de betrokken ontwerpers. Het café ondersteunt het imago van het Nederlands ontwerp en biedt een levendig podium om de komende jaren nieuwe ontwikkelingen onder de aandacht van een groot internationaal publiek te brengen. Ook op andere plaatsen zal het Instituut veelbelovende gelegenheden aangrijpen voor het tonen, toelichten en ter discussie stellen van het Nederlandse ontwerp. Openheid en flexibiliteit zijn – voor zover personele en financiële middelen dat toelaten – essentiële randvoorwaarden voor het functioneren van het Instituut.

Het Vormgevingsinstituut moet prioriteiten stellen om met de beschikbare middelen een zo groot mogelijk resultaat te boeken. Al in het eerste Beleidsplan werd daarom een afweging gemaakt. Om een eigen positie te vinden in het circuit van expositie- en verkoopmogelijkheden, archieven, opleidingen, media en instituten op het gebied van belangenbehartiging en financiële ondersteuning, kiest het Instituut de positie van intermediair. Het jaagt projecten aan, bouwt netwerken op en werkt samen met dergelijke partners om meerwaarde te geven aan de bestaande infrastructuur. Zo kan het Instituut die intermediaire functie combineren met een stimulerende rol voor de strategische ontwikkeling van het vakgebied.

PROGRAMMA'S

De drie programma's van het Vormgevingsinstituut – 2D, 3D en 4D – worden alle gestuurd door een programma manager. In nauw overleg met de directeur formuleren zij programma's die verbanden leggen tussen vormgevers en externe situaties waarin vernieuwing mogelijk is. Deze verticale geleding tussen grafische disciplines (2D), industriële en ambachtelijke producten (3D) en interactieve vormgeving (4D) dient zo min mogelijk als een damwand tussen de specialismen. In de activiteiten van het Instituut zoeken wij de horizontale verbindingen tussen de programma's, maar blijft om organisatorische redenen de driedeling in stand.

2D Tomorrow's literacies

Tomorrow's literacies houdt zich bezig met de toekomst van de grafische communicatie. Het programma heeft tot taak een helder beeld te ontwikkelen van de snel veranderende omgeving van grafische communicatie, en daarin nieuwe toepassingen te ontwikkelen voor grafisch ontwerpen, typografie en illustratie. Een stevige basis wordt gevormd door de levende traditie van het Nederlandse grafisch ontwerp, waarin de ideevorming al decennia lang is aangestuurd door technische vernieuwing.

De grafische communicatie moet beantwoorden aan eisen die onder meer betrekking hebben op de weergave van een toegenomen maatschappelijke complexiteit. De vertaling van wetenschappelijke data in grafische voorstellingen bijvoorbeeld, of de verwerking van natuurlijke en industriële processen in begrijpelijke 'verhalen'. De 'leesbaarheid' van dergelijke kennis zal het consumenten mogelijk maken weloverwogen beslissingen te nemen over bijvoorbeeld de ecologische impact of de sociale gevolgen van hun handelingen.

Natuurlijke partners voor een dergelijk programma bevinden zich in de grafische industrie, onder uitgevers, mediaproductanten, overheden, opleidingen en natuurlijk in de goed georganiseerde beroepsgroep van grafisch ontwerpers en illustratoren.

3D Terra Nova

Terra Nova houdt zich bezig met de plaats van produkten binnen de 'nieuwe economie'. Het verkent de grensvervaging tussen pre-industriële ambachtelijke productie, kleinschalige seriefabricage en grootschalige massaproductie, en kijkt naar de consequenties van de 'postindustriële maatschappij' waarin produkten soms door diensten zullen worden vervangen. Het weegt de belangen af van de vernieuwers en volgers van de cultuur, die beide hun specifieke verantwoordelijkheid in de realisatie van produkten. Doel is door middel van deze verkenningen waarde toe te voegen aan het vakmanschap van ontwerpers, en op die manier ook aan de kwaliteit van produkten. Een beter inzicht in de wensen van consumenten en de werking van de markt zijn daarvoor onontbeerlijk. Voor de uitvoering van dit programma onderhouden wij contacten met industrieel ontwerpers en vrije vormgevers, met onderzoekers op het gebied van industriële processen, het Midden- en Kleinbedrijf, auteurs en distributeurs.

4D Doors of Perception

Doors of Perception onderzoekt de reikwijdte van interactief ontwerpen, waarbij de verspreiding van 'produkten' (ofwel inhoud) via wereldwijde netwerken de grootste uitdaging voor ontwerpers biedt sinds de industrialisatie. Niet de technologie, maar het gebruik dat van de technische mogelijkheden wordt gemaakt, bepaalt uiteindelijk het succes van interactieve multimedia. Daartoe zal de discussie zich moeten richten op het doel en niet op het technisch functioneren van dergelijke systemen. Kwaliteit is pas te bereiken wanneer er richting wordt gegeven aan het verkeer op de elektronische snelweg. Rond Doors of Perception heeft zich inmiddels een gezelschap geformeerd dat alle belangstellingsgebieden bundelt: kunstenaars, informatietechnologen, filosofen, ontwerpers, architecten, onderzoekers en marktdeskundigen.

VERBINDENDE THEMA'S

In de uitvoering van de afzonderlijke programma's blijkt inmiddels dat zij werkelijk in elkaars huid prikken: een deel van de toekomstige bemoeienissen van ontwerpers met grafische communicatie ligt ongetwijfeld in het platte vlak van een (interactief) beeldscherm, zoals de expositie 'The Flat Space' (oktober/november 1995) liet zien. De kans dat het ontwerp van een dienst geheel voorbij gaat aan de verworvenheden van de informatietechnologie is niet groot. En de noodzaak tot duurzame ontwikkeling heeft betrekking op het werk van ontwerpers in alle disciplines.

Het Vormgevingsinstituut is inmiddels van start gegaan met enkele projecten die door alle drie de teams worden gedragen, en het lijkt voor de hand liggend dat deze horizontale werkwijze uiteindelijk belangrijker zal worden dan de verticale geleiding suggereert. Deze ontwikkeling wordt sterk beïnvloed door de keuze voor vier belangrijke culturele en sociale thema's, die in de komende jaren een vooraanstaande plaats innemen in de activiteiten van het Instituut:

Ontwerpen voor Ouderen

In 'Ontwerpen voor Ouderen' komen ontwerpvragestukken samen, die alle specialismen raken. Bovenal gaat het daarbij om een mentaliteitsverandering, waarin het groeiend aantal ouderen in Europa (binnenkort is meer dan 50% van de Europese bevolking ouder dan 50) niet als een probleem maar als een voorwaarde wordt gezien. Ook door de industrie die zich decennia lang vooral heeft laten leiden door de behoeften van jonge consumenten.

Vormgevers zullen zich moeten buigen over producten en diensten die tegemoet komen aan de verlangens van allen, ook van ouderen, of ze nu de typografie van een krant of de inrichting van een supermarkt betreffen. Essentie is de leefbaarheid van zo'n vergrijzende samenleving.

Bovendien doet zich de vraag voor hoe de expertise van ouderen in het proces van ontwerpen en produceren kan worden geïntroduceerd, zodat zij niet alleen de ontvanger maar ook de zender zijn. Doel is een ontwerphouding te stimuleren die is gebaseerd op kennis in plaats van vooronderstellingen, en die ten goede komt aan ouderen en de ouderen van de toekomst. Voorbeeldopdrachten worden gebruikt om deze aanpak te bevorderen. Wanneer er werkelijk werk wordt gemaakt van het 'ontwerpen voor allen' (design-for-all), zal het resultaat iedereen tot nut zijn, en kan de zorgvraag wellicht worden teruggedrongen.

Info-Eco

'Info-Eco' legt een verbinding tussen de overmaat aan informatietechnologie en de groeiende behoefte aan het realiseren van een 'houdbare' samenleving waarin de consumptie van grondstoffen en energie in vijftig jaar met een factor twintig moet worden gereduceerd. Doel is toepassingen van informatietechnologie te ontwikkelen met een wezenlijk ecologisch effect.

Doors of Perception 3 poneerde in november 1995 een aantal onderwerpen op het gebied van informatietechnologie en duurzame ontwikkeling, die de mogelijkheid bieden voor een langduriger samenwerking tussen het Vormgevingsinstituut, Nederlandse ontwerpers en organisaties die hun ecologisch beleid in praktijk moeten brengen.

De evaluatie van Doors 3 leert dat deze samenwerking het best gestalte krijgt door een combinatie van enkele workshops waarbij de partners elkaar in levende lijve treffen en tussentijds gemeenschappelijk werken in de Website van het Instituut. De lessen die uit deze werkwijze worden getrokken, en ook de opgedane kennis worden actief verspreid onder geïnteresseerden, zodat zij in staat zijn deze methodiek in hun dagelijkse praktijk te toetsen. Door proefprojecten en voorbeeldopdrachten wordt de thematiek van Info-Eco verder geconcretiseerd.

De Leesbare Stad

'De Leesbare Stad' houdt zich bezig met de toegankelijkheid van de toekomstige steden. Welke ontwerpideeën worden geïnvesteerd in de stedelijke cultuur? Welke rol speelt de vormgeving van de openbare ruimte? Op welke manier communiceert de stad met burgers? En hoe kan een lokaal produktiemilieu bijdragen aan de stedelijke identiteit?

Het niveau en de herkenbaarheid van voorzieningen, de digitale 'stadsontwikkeling', het produktiemilieu en de mate waarin steden erin slagen de verschillende culturen binnen hun domein met een werkelijke meerwaarde te integreren, zijn bepalend voor de samenhang van de stad. Al die elementen houden direct verband met de inbreng die vormgevers kunnen hebben.

Doel is lokale en centrale overheden te informeren over de bijdrage die ontwerpers leveren aan het versterken van de relatie van de stedelijke overheid met bewoners, bedrijven, culturele en maatschappelijke instellingen. Om te zorgen dat verschillende soorten gebruikers van de stad zich met die plek kunnen identificeren, kan een 'leesbare' vormgeving grote betekenis hebben. Aan beleidsmakers moeten goede voorbeelden worden getoond en de discussie over het culturele stadsmilieu zal met overtuigende argumenten moeten worden gevoed. Samenwerking met lokale overheden in projecten met zo'n voorbeeldwerking kan belangrijk 'bewijsmateriaal' opleveren.

Skill, de toekomst van werk en vaardigheid

'Skill: de toekomst van werk en vaardigheid' onderzoekt het 'menselijk kapitaal' dat in de productie van goederen en diensten wordt geïnvesteerd. Werk, kennis en vakmanschap zullen in de postindustriële economie een nieuwe culturele betekenis krijgen, zowel voor de ontwerper als voor de mensen die zorgen voor de productie en verspreiding van zijn werk. Behoud van het ambachtelijk vakmanschap van grafisch ontwerpers en toegepast kunstenaars en het inzicht in de betekenis van vorm dat bij uitstek in de vrije vormgeving wordt bewaard, zijn belangrijke elementen die een industriële toepassing kunnen krijgen.

Met een Europees werkloosheidscijfer dat de 30 miljoen nadert zal werk – geestelijk of fysiek – beschouwd moeten worden als een waarde, en niet alleen als een kostenfactor. Maar hoe ziet die waarde er precies uit, en welke betekenis heeft zij voor de kleine en middelgrote industrie?

Een internationaal forum moet deze gedachtensprong tot enkele cruciale vragen herleiden. Daarbij gaat het om de mogelijkheden die ontwerpers hebben om een tegenwicht te bieden tegen de vervlakking van een geheel geautomatiseerde produktiewijze. In workshops en proefprojecten worden hypothesen getest.

Rond de vier thema's worden partners verzameld; soms in de vorm van netwerken, soms door middel van onderzoeksopdrachten of joint ventures. Ze geven bovendien structuur aan de elementen die in hoofdstuk 4 als 'overige aandachtsgebieden' aan de orde komen. Voorbeeldopdrachten en advisering van lagere overheden zijn logisch verbonden met de uitwerking van de verschillende thema's, terwijl deskundigheidsbevordering een integraal onderdeel is van de workshops, seminars, lezingen en presentaties die in dat kader worden gehouden. Publikaties (op papier of via de website) zijn een onmisbaar instrument. De thematische nadruk van het Instituut betekent niet dat daarmee onderwerpen voor de eeuwigheid gedefinieerd zijn. Zodra de initiërende rol beëindigd kan worden – anderen zetten het initiatief voort, de sociaal-culturele ontwikkeling stelt nieuwe prioriteiten – moet het Instituut zijn betrokkenheid durven herzien en nieuwe vragen aanboren. De thema's kunnen veranderen; de keuze voor het uitwerken van grote vraagstukken aan de hand van gerichte acties lijkt zich inmiddels in het hart van het Instituut te hebben genesteld.

De activiteiten kunnen in de komende periode een substantiële groei doormaken, mits het mogelijk is rond thema's als Info-Eco, Ontwerpen voor Ouderen en Skill aanvullende projectfinanciering te vinden. De in 'Pantser of ruggegraat' voorgestelde bundeling van krachten bij de overheid biedt ons inziens daartoe een mogelijkheid. Het Vormgevingsinstituut opteert voor een financiering waarin de structurele bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in de jaren '97-2000 groeit naar een maximum van 4,8 miljoen gulden. Zoals aangegeven in de bijgevoegde financiële voorstellen ontstaat daarmee een solide basis voor het functioneren van het Instituut, waarbij optimaal gebruik kan worden gemaakt van de personele en technische infrastructuur. Met de ministeries van Economische Zaken; Volksgezondheid, Welzijn en Sport; Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu en Sociale Zaken moet de mogelijkheid van projectondersteuning worden besproken.

Afhankelijk van de hoeveelheid projecten die voor afzonderlijke financiering in aanmerking

komen en van de mogelijkheid om ook het bedrijfsleven bij projecten te betrekken, zou dat kunnen gaan om een totaalbedrag van 1,5 miljoen gulden (zie ook hoofdstuk 6, Overige Inkomsten).

BIJZONDERE PROJECTEN

Elk jaar dient zich een aantal activiteiten aan die binnen de thematiek geen directe aansluiting vinden, maar interessant genoeg zijn voor een incidentele inspanning.

Bijzondere projecten zorgen voor een waardevolle aanvulling op het thematisch gerichte programma. De samenwerking met het Sandberg Instituut ten tijde van het symposium Textech (textiel en technologie) in februari 1995 en de daarop volgende masterclass van de Japanse ontwerper Junichi Arai zijn daar een treffend voorbeeld van. Hier werd een specifieke vernieuwing in de produktvormgeving onderzocht en het Instituut heeft graag meegewerkt aan de presentatie van het werk dat gedurende een week in de Rietveld Academie werd gemaakt.

Dat dergelijke activiteiten geen geïsoleerde gebeurtenis hoeven zijn, bewijst ditzelfde voorbeeld. In het verlengde van het symposium, de masterclass en de tentoonstelling werkt het Vormgevingsinstituut nu aan een project over 'Intelligente materialen'; een rechtstreeks vervolg op de thematiek van 'Textech'.

3 GEREEDSCHAPPEN

Kennisverspreiding, informatie, promotie, coördinatie en het vervullen van een platformfunctie zijn in het vroegste stadium aangemerkt als wezenlijke bestanddelen van het werk van het Vormgevingsinstituut. In de inleiding hebben wij al getracht aan te geven dat die activiteiten geleidelijk een integraal onderdeel zijn geworden van de projecten die het Instituut onderneemt. De reden daartoe ligt voor de hand: het delen en verspreiden van kennis en informatie is in belangrijke mate afhankelijk van de resultaten die projecten opleveren. Promotie heeft als afzonderlijke bezigheid slechts een geringe betekenis en om werkelijk als platform te kunnen functioneren, moet het platform zelf minstens een profiel hebben. De vereiste samenhang wordt aangebracht door de programma's. Zij dwingen genoemde functies als vanzelf af.

KENNISVERSPREIDING

Alle activiteiten die het Instituut onderneemt, zijn gericht op de verwerving en verspreiding van inzichten, informatie en ervaring. Daarbij ligt de nadruk op informatie die een nieuw licht werpt op de vraagstukken waarmee vormgevers en hun opdrachtgevers te maken krijgen. Het Vormgevingsinstituut werkt daarbij zowel één-op-één (door rechtstreekse contacten met belangstellenden in gesprekken of workshops), door breder bezochte lezingen en exposities waarbij de persoonlijke ervaring van de bezoeker wordt aangesproken, als via publikaties die toegankelijk zijn voor een groot publiek. De Nieuwsbrief geeft vier maal per jaar globale indicaties van de voortgang van projecten, er verschijnen projectbeschrijvingen en CD-Roms, er wordt meegewerkt aan catalogi, symposia, jury's, televisieprogramma's en tijdschriften. In al die gevallen wordt vooraf gezocht naar het gewenste bereik.

Op een planmatige manier kan daarbij ook contact worden gelegd met groepen die niet direct betrokken zijn bij workshops of conferenties: een breed publiek van scholieren, studenten en andere potentieel belangstellenden. Voor de periode 1997-2000 overweegt het Instituut contact met het L.O.K.V. om daar projecten over mode of nieuwe media te initiëren. De drie tentoonstellingen die het Instituut tot nu toe 'in huis' maakte (Toshio Iwai, Masterclass Arai en The Flat Space) trokken opmerkelijk veel aandacht van middelbare scholen en vakopleidingen. Ook de website van het Instituut kan een bruikbaar uitgangspunt voor programma-ontwikkeling zijn.

Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

Door middel van een eigen website kan het Instituut via internationale computernetwerken communiceren met een gemeenschap geïnteresseerden die in principe ongelimiteerd is. In dat laatste geval is de permanente mogelijkheid van 'feedback' een aanstekelijke extra verworvenheid, die ten tijde van Doors of Perception 3 in de praktijk is getoetst. De website groeit de komende jaren uit tot de organisatorische ruggegraat van het Instituut. Het biedt een publikatiemedium en een gemeenschappelijke 'werkruimte' voor mensen die vanuit verschillende plekken bijdragen leveren aan hetzelfde project.

De ervaring tot dusver onderstreept de complementaire betekenis van de website. Het is een aanvulling op papieren documentatie en 'live' ontmoetingen. Het Instituut loopt met deze werkwijze wellicht vooruit op de mogelijkheden van een deel van onze omgeving. Anderzijds zal het werk via netwerken snel tot de alledaagse praktijk van het ontwerpen gaan behoren. De ervaring met deze nieuwe werkwijze moet dan ook tijdig aan de ontwerpgemeenschap worden doorgegeven.

Speciale aandacht wordt gegeven aan evaluatie, verslaglegging en voortzetting van de activiteiten, zodat de opgedane kennis niet verloren gaat. Het 'kennissysteem' van het Instituut is erop gericht de opgedane kennis en ervaringen zo goed mogelijk over te dragen aan onze partners en het publiek. Vaak brengen de projecten eenmalige contacten teweeg tussen zeer uiteenlopende specialisten. Om de sfeer en inhoud van die ontmoetingen vast te leggen worden diverse wijzen van registratie beproefd: beeldregistratie, tekeningen, transcripties, geschreven impressies en vastlegging van discussies in de website.

INFORMATIE

De informatievoorziening ligt in eerste instantie in het verlengde van de hierboven beschreven kennisverspreiding. Het Vormgevingsinstituut heeft zich de afgelopen periode – parallel aan de evolutie naar een projectgerichte organisatie – steeds meer kunnen profileren als een vraagbaak voor kwesties die gerelateerd zijn aan de kernthema's. Bij de opbouw van een bibliotheek, bij het verzamelen van voorbeelden en bij het inwinnen van informatie krijgen die gebieden voorrang. Het Instituut zoekt zoveel mogelijk contact met primaire informatiebronnen als bibliotheken, musea en professionele archieven, en oriënteert zich binnen gespecialiseerde netwerken in het onderwijs en de industrie. Daarnaast blijkt er aantoonbaar behoefte te bestaan aan algemene informatie over de vormgeving in Nederland en daarbuiten. Het Instituut neemt die taak als openbaar

informatiepunt zeer serieus. Door vragen en antwoorden te inventariseren groeit de parate kennis en bovendien neemt het bestand aan boeken en tijdschriften toe zonder dat wij ons zelf de rol van een bibliotheek of archief toedichten. Het merendeel van de vragen kan afdoende worden beantwoord. Voor zover de gevraagde hulp niet rechtstreeks door het Instituut kan worden gegeven, probeert het door te verwijzen naar dezelfde primaire bronnen waaruit ook het Instituut zelf zijn informatie betreft.

Tenslotte groeit het aantal verzoeken om oriënterend te praten met organisatoren, opdrachtgevers, tentoonstellings- en programmamakers die aandacht aan vormgeving willen besteden. Die functie doet een steeds groter beroep op de beschikbaarheid van gesprekspartners in het Instituut.

PROMOTIE

Een subtielere vorm van promotie dan de simpele mededeling dat de Nederlandse ontwerpwereld een ongekende kwaliteit te bieden heeft, is het gevolg van de gekozen werkwijze. In de projecten worden samenwerkingen gezocht, waarbij ondernemers, distributeurs en ontwerpers betrokken zijn die vaak elkaars werk nauwelijks kennen. Eerdere projecten, zoals de discussies over het belang van prototypen in het productieproces, bewezen het 'zelforganiserend vermogen' van de partijen aan tafel. Het grootwinkelbedrijf en enkele kleine producenten ontdekten daar een gezamenlijk belang. Hun beslissing tot samenwerking heeft vervolgens weer invloed op wat het publiek te zien krijgt en dus op de bekendheid met dit type produkten.

Ook internationale projecten als Doors of Perception hebben een duidelijke promotionele waarde. Wellicht volstaat het voorbeeld van de CD-Rom die het tijdschrift Mediamatic in samenwerking met Vormgevingsinstituut van de eerste conferentie maakte. Bij Nederlandse en internationale festivals, prijsuitreikingen en presentaties is dit Nederlandse multi-media produkt voortdurend naar voren geschoven als uitnemend voorbeeld van een 'state of the art' toepassing van interactieve vormgeving. Die reputatie zal zijn uitstraling op het imago van de Nederlandse ontwerpers niet missen.

Het Vormgevingsinstituut ziet het meeste (promotionele) heil in de voorbeeldwerking van projecten en produkten. De krachtenbundeling met de modeontwerpers van Le Cri Néerlandais (shows in Parijs en de productie van de CD-Rom 'Défilé sans public' in 1995) is op dat principe gebaseerd: stimuleer en initieer veelbelovende concepten en probeer die binnen en buiten

Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

Nederland onder de aandacht te brengen van een vakpubliek. Zij zullen de boodschap verder verspreiden en uiteindelijk bijdragen aan de reputatie van het Nederlands ontwerp.

COÖRDINATIE

In feite ligt het hele functioneren van het Vormgevingsinstituut verankerd in zijn coördinerende taak. Projecten komen door coördinatie tot stand, en ook bij de verspreiding van kennis blijft coördinatie met de ontvangende partijen een cruciaal gereedschap.

Voor zover noodzakelijk voorziet het Instituut in de gewenste intermediaire functie binnen het vakgebied. Nederlandse en buitenlandse beursorganisatoren en tentoonstellingsmakers die zich oriënteren op de mogelijkheden, treffen in het Instituut een eerste aanspreekpunt. Soms blijkt die coördinatie te leiden tot verwijzing naar direct betrokken instanties, zoals de beroepsverenigingen of individuele ontwerpers in een bepaalde branche. Soms zijn het projecten waarbij het Instituut zelf actief betrokken raakt. Datzelfde geldt voor de contacten met de (inter)nationale (vak)pers. Ook hier is het Vormgevingsinstituut allereerst een plek waar men zich oriënteert. Zoveel mogelijk brengt het Instituut daarna relaties tot stand met ontwerpers of deskundigen op het gebied van de vormgeving. Deze aanpak past bij een terughoudend profiel in de directe belangenbehartiging. Om die functie te vervullen zijn er geschiktere partijen dan het Vormgevingsinstituut.

In de veelheid aan initiatieven die de Nederlandse vormgevingswereld genereert, is enige afstemming wenselijk. Die behoefte in het veld varieert sterk. Blijkbaar communiceren musea, ontwerpers, galeries en publicisten al vrij uitvoerig over programma's en ideeën. Bovendien voorzien de ontwerpbladen meer dan voorheen in deze forumfunctie. Zo er al sprake is van behoefte aan een platform, dan zal dat vooral het geval zijn bij onderwerpen die rechtstreeks gerelateerd zijn aan de kernthematiek van het Instituut.

4 OVERIGE AANDACHTSGEBIEDEN

De inbreng van het Vormgevingsinstituut ligt in het bijzonder op het gebied van de veranderende omstandigheden waarin ontwerpers werken. Via de ontwikkeling van de thema's worden scenario's onderzocht en voorbeelden gesteld die bruikbaar kunnen zijn voor het beleid van bijvoorbeeld de Lagere Overheden. Ze kunnen dienen als materiaal voor een discussie in het onderwijs. En in de uitvoering van het opdrachtenbeleid bieden de thema's ook houvast voor gerichte samenwerkingen tussen ontwerpers en bedrijven. Zoals eerder al is opgemerkt, gaat het ons daarbij uitdrukkelijk om bevordering van de deskundigheid. Projecten worden gericht op het vergaren, evalueren en verspreiden van nieuwe inzichten.

DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

De grote beroepsverenigingen voorzien met cursussen in de behoefte aan bijscholing op het gebied van bedrijfsvoering en beroepsspecifieke training. Het Vormgevingsinstituut kan en wil niet in de verantwoordelijkheden van de Tweede-Fase opleidingen of de beroepsverenigingen treden. De kleinere verenigingen dringen evenwel aan op ondersteuning. In overleg met een 'grote aanbieder' als de bNO zal daarvoor een vorm moeten worden gevonden.

Binnen projecten is deskundigheidsbevordering een vanzelfsprekend aandachtsgebied. Seminars en workshops zijn in dit opzicht een onmisbaar instrument. In de komende periode organiseert het Instituut jaarlijks enkele tientallen workshops, verdeeld over de drie programma's. Verslagen van die bijeenkomsten leveren een bijdrage aan de kennis van deelnemers en geïnteresseerden.

Aandacht voor een onderwerp als 'Ontwerpkritiek' vindt niet alleen een gewillig oor bij beroepsopleidingen en werkplaatsen, maar geeft bovendien mogelijkheden voor een verbinding met de universiteiten, waar serieus wordt gewerkt aan de training van een groep critici die op den duur in staat moeten zijn verdieping aan te brengen in de ontwerptheorie en het publieke debat.

OPDRACHTENBELEID

In de heroriëntatie van het opdrachtenbeleid heeft het Instituut geconcludeerd dat daaraan goed invulling kan worden gegeven wanneer de opdrachten in relatie staan tot de

kernthema's van het Instituut. Omdat wij ons daar bij uitstek op onbekend terrein begeven, is de behoefte aan voorbeelden het grootst. Wanneer bijvoorbeeld in het 'Design for Ageing Network' wordt vastgesteld dat het in Europa ontbreekt aan een corpus van produkten waarin de filosofie van het 'Ontwerpen voor Ouderen' goed tastbaar wordt gemaakt, dan beschikt het Vormgevingsinstituut over een passend middel om die ontwikkeling op kleine schaal te stimuleren. In het kader van het 'Ontwerpen voor Ouderen' zijn twee opdrachten geformuleerd, die in 1996 tot presentabele resultaten zullen leiden. Ook de komende jaren worden opdrachten op dit gebied geformuleerd. Zo'n stimulans heeft vooral zin wanneer er producenten over de streep worden getrokken. De voorbeeldopdrachten zijn daarom een belangrijk instrument in de vorming van een steeds groter netwerk van betrokkenen.

Via de Europese partners kunnen die produkten en de ingezette kennis in publikaties en tentoonstellingen bekend worden gemaakt. Daardoor bereikt het voorbeeld een grote groep betrokkenen binnen en buiten Nederland.

Op dezelfde manier kan het opdrachtenbeleid worden gebruikt om op het gebied van 'Info-Eco', 'De Leesbare Stad' en 'Skill' gewenste initiatieven uit te lokken. Daarbij behoort het tot de mogelijkheden om ook samen op te trekken met bijvoorbeeld een provinciale overheid of een woningbouwvereniging die als co-producent optreden. Het opdrachtenbeleid voegt zo een dimensie toe aan de 'output' van het Instituut. Het bezwaar dat er toch een subsidietaak in het beleid zou sluipen, is op deze wijze ondervangen.

ONDERSTEUNING LAGERE OVERHEDEN

De adviesvragen van provinciale en gemeentelijke overheden zijn zeer uiteenlopend van aard geweest. Verzoeken om pure assistentie bij een keuzeprocés werden afgewisseld door oriënterende gesprekken over de richting van het te voeren vormgevingsbeleid. Bij de besteding van de 'gedecentraliseerde gelden' ontmoet ieder zijn of haar eigen problemen. De kracht van het Vormgevingsinstituut ligt vooral in de vroegste fase van de beleidsvorming: hoe ontwikkel je een samenhangende visie op dit gebied en hoe kan bijvoorbeeld een stad ervoor zorgen dat de aandacht voor vormgeving consistentie aanbrengt in de openbare ruimte, in de dienstverlening, in de herkenbaarheid en attractiviteit voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Zo'n aanpak is ook na 1996 het passendst.

Door middel van kleine conferenties wordt deze visie nader toegelicht en aan de hand van voorbeelden geïllustreerd. Zo mogelijk sluit het Instituut aan bij initiatieven die door provincies of steden worden genomen. In 1996 organiseert het Instituut een werkconferentie, en zal het ook deelnemen aan de voorbereiding van een bijeenkomst die door de provincie Noord-Holland is geïnitieerd.

Doel daarbij is mede aandacht te vragen voor een versteviging van de beschikbare budgetten voor vormgeving. Door de koppeling van verschillende gemeentelijke en/of provinciale geldstromen bij een vormgevingsopdracht kan het effect aanzienlijk groter worden. Bovendien doet zich een mogelijkheid voor om de samenwerking tussen gemeenten en lokale bedrijven aan de orde te stellen, waardoor beperkte budgetten wellicht grotere investeringen kunnen uitlokken. Interne samenwerking of het contact met partijen buiten de overheid versterkt het gemeenschappelijk besef van de kwaliteit die vormgevers kunnen toevoegen.

Waar het directe opdrachtbegeleiding voor gemeenten en provincies betreft – procedures, keuzeprocessen, aanbestedingen, etc. – mist het Instituut de noodzakelijke infrastructuur. Het is naar ons inzicht zinvol te onderzoeken of de provinciale culturele instellingen of een organisatie als 'Architectuur Lokaal', die precies deze procedurele diensten verleent ten aanzien van lokale bouwopdrachten, de rechtstreekse advisering voor hun rekening zouden kunnen nemen.

RELATIE MET HET BEROEPSONDERWIJS

'De studenten van nu zijn de vormgevers van de toekomst', stelde het Beleidsplan van 1994. In al zijn optimisme is het een uitgangspunt dat ook vandaag geldt, al is de constatering dat op dit moment ieder jaar 30.000 vormgevers van de toekomst de Europese academies verlaten geen onvermengd positieve gedachte. Ook wanneer het Instituut zoekt naar de mogelijkheden die zich voor ontwerpers gaan voordoen, zal geen enkel scenario een passend antwoord kunnen geven op deze massale uitstroom.

Door de thematiek van het Instituut zo breed mogelijk toegankelijk te maken, zal de visie ongetwijfeld tot academies en technische universiteiten doordringen. In verschillende samenwerkingen (onder meer met de Technische Universiteit Eindhoven, de Hogescholen voor de Kunsten in Utrecht en Arnhem en de Gerrit Rietveld Academie) en door onze betrokkenheid bij een 'afstudeerproject' als Eternally Yours dat gericht is op duurzame produktontwikkeling, is sprake van directere afstemming van agenda's.

5 ORGANISATIE

BESTUUR

Het bestuur van de Stichting het Nederlands Vormgevingsinstituut bestaat uit minimaal drie en ten hoogste zeven personen. De voorzitter wordt benoemd na een verklaring van geen bezwaar door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Bij de benoeming van de bestuursleden wordt rekening gehouden met hun betrokkenheid bij de verschillende aspecten van vormgeving. Zo zal de vormgevingspraktijk in het bestuur vertegenwoordigd zijn, maar ook de financiële, bedrijfskundige, juridische en communicatieve deskundigheid die aan het vakgebied is verbonden. Zonodig laat het bestuur zich adviseren door een internationaal gezelschap van adviseurs.

Het bestuur komt vier maal per jaar bijeen.

Ultimo 1995 werd het bestuur gevormd door:

- de heer H. Swaak, waarnemend voorzitter
- de heer J.W. Knipscheer, penningmeester
- de heer P. Mertz, secretaris
- mevrouw Y. Joris
- mevrouw G. Prager
- de heer A. Beeke

PERSONEEL

Van meet af aan is gestreefd naar een kleine, wendbare organisatie, die zich voor de realisatie van grote projecten en voor ondersteunend onderzoek en advies laat bijstaan door externe hulp. Eind 1995 resulteert dit streven in een vaste bezetting van 11,4 personeelsleden. Richtlijn daarbij is dat een zo groot mogelijk deel van de beschikbare middelen gebruikt kan worden voor de uitvoering van programma's en activiteiten.

Gezien de wenselijkheid van inhoudelijke groei bij de thema's binnen het Instituut, is een toename van het personeelsbestand voor de komende jaren noodzakelijk. Vooral op het niveau van programma-ontwikkeling en -coördinatie is de afgelopen jaren een bijzonder zware wissel getrokken op de veelzijdigheid en vrijwel ongelimiteerde inzetbaarheid van de staf. Dat heeft betrekkelijk weinig gevolgen gehad voor het aantal activiteiten en het niveau van de uitvoering, maar werkte wel fnuikend voor de investering in gedegener voorbereiding en in het bijzonder voor de verspreiding van de bevindingen. Voor de

Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

komende jaren moet het Instituut prioriteit geven aan die twee aspecten. Daarvoor zijn mensen nodig die inzicht hebben in de thema's en vaardigheid bezitten in het verspreiden van het 'verhaal'. Bovendien moeten zij door hun betrokkenheid bij meerdere projecten vertrouwd kunnen raken met onze werkwijze.

Doordat er de afgelopen jaren een solide organisatorische basis is gelegd, kan die groei beperkt blijven tot enkele full time krachten, die het totaal tussen 1997 en 2000 op 15 brengen.

Een kleine versterking – en een beperkte groei van de salariskosten ten opzichte van de periode 1993-1996 – betekent een directe injectie in de 'output' van het Vormgevingsinstituut. Vrijwel geen tijd of inspanning wordt gevraagd voor versterking van de infrastructuur, zodat een belangrijk deel van de toegevoegde werkkraft rechtstreeks ten goede komt aan de inhoud en dus aan de zichtbaarheid van de programma's.

Wanneer wij erin slagen extra financiering te vinden voor enkele substantiële projecten, kan er gespecialiseerd personeel op contractbasis aan deze projecten worden verbonden.

Eind 1995 is de personele bezetting van het Vormgevingsinstituut, waarin verschillende nationaliteiten en etnische groepen vertegenwoordigd zijn, als volgt:

- directeur
- directie-secretaresse
- programma manager 2D
- programma manager 3D / adjunct-directeur
- programma manager 4D
- 2,4 project-coördinatoren (2D, 3D en 4D)
- financieel manager
- coördinator kennissysteem
- informatiemedewerker
- bureaumedewerker

Het inhoudelijk beleid van het Instituut wordt bepaald door de directeur, in regelmatig overleg met de programma managers. Zij bepalen de thema's en bespreken de gewenste vorm van projecten. Project-coördinatoren ondersteunen de uitvoering. Wat betreft de salarisstructuur en de arbeidsvoorwaarden volgt het Instituut de lijn die ook door andere instellingen op dit gebied wordt aangehouden.

EXTERNE RELATIES

Om tot de formulering van thema's en projecten te komen, oriënteert het Instituut zich intensief in de omringende wereld van ontwerpers, schrijvers, overheden, bedrijven, onderzoeksinstituten, opleidingen, musea en professionele organisaties. Waar mogelijk worden zij betrokken bij strategische workshops en de nadere invulling van de programma's – gestuurd door het uitgangspunt dat het Vormgevingsinstituut bij uitstek activiteiten ontplooit in samenwerking met andere partijen in het veld.

Bij de evaluatie van het geleverde werk worden die partijen opnieuw betrokken; hetzij door middel van regelmatig formeel en informeel overleg, zoals met het ministerie van OCenW, met de Raad voor Cultuur en met de leden van het Platform Vormgeving van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen, of op incidentele basis. Met de gemeente Amsterdam, met individuele gesprekspartners in de vakwereld en andere verwante partijen zoals de Innovatiecentra, de musea en de galleries wordt bij die gelegenheden gesproken over de verwachtingen en de effecten die het Vormgevingsinstituut oproept, en wordt gekeken naar eventuele afstemming van toekomstige activiteiten. Bij de evaluaties wordt ook de receptie in de media betrokken.

Het Instituut onderkent daarnaast de noodzaak van onafhankelijke evaluaties voor het versterken van programma's en projecten. Externe adviseurs wordt gevraagd om hun oordeel over de samenhang tussen de doelstellingen van activiteiten en de gerealiseerde effecten. Hun bevindingen maken deel uit van de jaarlijkse evaluaties in het kader van het jaarverslag.

Er wordt structureel overlegd met, en incidenteel advies uitgebracht aan de Mondriaan Stichting ten aanzien van subsidieaanvragen op het gebied van vormgevingsmanifestaties. Ook met het Fonds voor Beeldende Kunst, Bouwkunst en Vormgeving wordt informatie uitgewisseld over individuele ondersteuning, en worden mogelijkheden tot samenwerking besproken. Na een periode van gewenning is ook het contact met het Stedelijk Museum inmiddels op gang gekomen. Wederzijdse programma's worden vergeleken om tot regelmatige samenwerking te komen. Eind 1995 liggen er enkele concrete plannen voor gezamenlijk te ondernemen projecten in 1996, waarbij het uitgangspunt is dat de specifieke capaciteiten van het museum en het Vormgevingsinstituut worden gecombineerd. De ervaring van die samenwerkingen moet eind 1996 worden geëvalueerd om beslissingen over toekomstige projecten te kunnen nemen.

6 FINANCIERING

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN

Het Vormgevingsinstituut is tijdens de eerste Kunstenplan-periode financieel ondersteund door het Ministerie van OCenW met een jaarlijkse subsidie van ruim 3 miljoen gulden. Dat was voldoende om een samenhangende visie te ontwikkelen en die in een beperkte hoeveelheid activiteiten naar buiten te brengen, waarbij opvalt dat het aantal aan ons gerichte verzoeken tot samenwerking blijft toenemen.

Voor de jaren 1997-2000 biedt een ondersteuning van 4,8 miljoen per jaar de mogelijkheid voor een substantiële versterking van de inhoudelijke activiteit van het Instituut, terwijl dat geringe consequenties heeft voor de personele bezetting (zie hoofdstuk 5, Personeel en zie Meerjarenbegroting I). Het Instituut meent met een dergelijke verhouding tussen personeel, financiën, beschikbare ruimte en technische infrastructuur een optimale verhouding te bereiken bij de uitvoering van zijn programma's.

Er is een duidelijke ambitie. Tot nu toe zijn wij erin geslaagd onderwerpen als 'Nieuwe Media' en 'Ontwerpen voor Ouderen' naar de kern van de vormgevingsdiscussie te slepen. In beide gevallen dwingt de toegenomen belangstelling tot versterking van de aanwezige expertise. Het stadium van bewustmaking is gepasseerd; nu is er behoefte aan inhoud om het bewustzijn te voeden.

Wij willen meer waarde geven aan deze en andere thema's die het Instituut de afgelopen twee jaar heeft gesteld. Daarvoor is expertise nodig, een breder netwerk van partners en de mogelijkheid diepgaand te participeren in proefprojecten waarin de geldigheid van de nieuwe scenario's wordt onderzocht. De investering moet zoveel mogelijk ten goede komen aan de culturele betekenis van projecten, zowel in de voorbereiding als in de uiteindelijke verspreiding van het resultaat. Bovendien geeft een wat ruimere financiering gelegenheid nieuwe thema's tijdig in het programma te betrekken. Door op een innovatieve manier gebruik te maken van de website wordt voor de verschillende onderwerpen een goed toegankelijk podium gecreëerd, ook voor mensen die niet direct bij de projecten betrokken zijn. In feite geldt ook de stapsgewijze opbouw van de website als een proefproject, waarin zeer veel verschillende specialisten en meerdere ontwerpers een bijdrage leveren. De ontwikkeling van deze netwerk-omgeving vereist een substantiële investering in kennis, experimenten en geld, omdat het Instituut ook in dit geval een voorbeeldwerking nastreeft.

Vormgevingsinstituut

Netherlands Design Institute

De afwerende houding van het Ministerie van Economische Zaken ondermijnde in de afgelopen periode het vertrouwen op een structurele bijdrage uit deze, voor vormgevers zo essentiële component van het overheidsbeleid. Hoewel het ministerie de economische dimensie van de vormgeving wel onderkende, was er weinig gehoor voor wat werd beschouwd als een marktaangelegenheid waarin men – ten onrechte – geen duidelijke knelpunten onderkende. Het belang van vormgeving als concurrentiewapen kwam in het beleid niet tot uitdrukking. Inmiddels hebben verschillende activiteiten van het Vormgevingsinstituut en ook enkele persoonlijke presentaties gezorgd voor opener verhoudingen, en zelfs voorzichtige belangstelling voor onze benadering.

Voor de periode '97-2000 onderzoekt het Instituut, liefst in samenwerking met het Ministerie van OCenW, de mogelijkheid van projectfinanciering door Economische Zaken. Een financiële betrokkenheid bij specifieke projecten op het gebied van de elektronische snelweg of de vormgeving voor ouderen is allerm minst uitgesloten.

Zo'n zelfde bemiddelende taak zou het ministerie van OCenW kunnen vervullen ten aanzien van andere ministeries die met de thematiek van milieu, vergrijzing of werk en vaardigheid worden geconfronteerd.

GEMEENTE AMSTERDAM

De gemeente Amsterdam stelt om niet de behuizing in het voormalige museum Fodor beschikbaar. Bovendien werd een jaarlijkse bijdrage toegezegd in de exploitatie van het Instituut, ten behoeve van inrichting en ruimtegebruik. Overeengekomen werd dit bedrag van 150.000 gulden per jaar tot en met 1996 aan te wenden voor de verbouwkosten van Fodor en daarna aan de projectsubsidie toe te voegen.

Nu het Instituut vooral in de jaren 1994 en 1995 een flinke investering heeft gedaan in het 'geluidsklaar' maken van Fodor – dat wil zeggen het laten uitvoeren van onmisbare akoestische ingrepen – functioneert het gebouw naar grote tevredenheid als ontmoetingspunt van ontwerpers, theoretici, fabrikanten en publiek uit de hele wereld.

Aan de gemeente wordt gevraagd de afspraak van de afgelopen jaren te continueren voor de periode 1997-2000, met dien verstande dat het jaarlijkse bedrag van 150.000 gulden nu ook werkelijk beschikbaar is voor de exploitatie van het Instituut.

OVERIGE INKOMSTEN

Het Vormgevingsinstituut vraagt geen vergoedingen voor algemene diensten zoals informatievoorziening, beleidsondersteuning en advies. Ook lezingen en discussies zijn gratis toegankelijk voor het publiek. Voor deelname aan evenementen, voor het beschikbaar stellen van publikaties en voor het gebruik van de ruimte (alleen mogelijk voor verwante instellingen) worden kosten in rekening gebracht.

Voor de vier kernthema's van het Instituut bieden de mogelijkheid van externe financiering, omdat zij gedurende een langere periode een gericht onderzoek mogelijk maken. Andere ministeries, de Europese Unie en enkele bedrijven zijn in de achterliggende periode al betrokken geraakt bij dergelijke activiteiten. De komende vier jaar zullen die contacten zodanig versterkt en uitgebreid moeten worden dat tussen 1998 en 2000 door middel van projectfinanciering een additioneel bedrag van 1,5 miljoen gulden per jaar beschikbaar is. Omvangrijke proefprojecten drukken dan niet op de begroting van de programma's, zodat daar voldoende ruimte blijft voor nieuwe initiatieven.